

XV MÜHAZİRƏ

MÖVZU: XX ƏSRİN BİRİNCİ YARISINDA DÜNYA ƏDƏBİYYATI. “İTİRLİMIŞ NƏSİL ƏDƏBİYYATI” REALİZM.

“İTİRLİMIŞ NƏSİL ƏDƏBİYYATI”NİN ƏSAS NÜMAYƏNDƏLƏRİ

İtirilmiş nəsil (fr. *Génération perdue*, ing. *Lost Generation*) — Birinci Dünya Müharibəsindən sonra meydana çıxmış bir ifadədir. Bu ifadə **Ernest Heminquey, Erix Mariya Remark, Lui-Ferdinand Selin, Anri Barbüs, Riçard Oldinqton, Con Dos Passos, Frensis Skot Ficerald, Şervud Anderson, Tomas Vulf, Nataniel Uest, Con O'hara** kimi bir çox yazıçıların yaradıcılığının leytmotivni təşkil etmişdir. İtirilmiş nəsil dedikdə cəbhəyə çağırılmış 18 yaşlı, əksəriyyəti məktəbi hələ bitirməmiş və erkən adam öldürməyə başlamış gənclər nəzərdə tutulur. Müharibədən sonra bu insanların əksəriyyəti sülh şəraitindəki həyata alışa bilməyib, kimisi içkiyə qurşanır, kimisi özünə qəsd edir, kimisi də dəli olur. Adətən bu ifadəni ədəbiyyat tənqidçisi Gertrud Steynin ayağına yazırlar.

“Kanadadan döndükdən sonra biz Notr Dam de Şan küçəsində yerləşdik, “itirilmiş nəsil” ifadəsini deyəndə miss Steyn və mən hələ yaxşı dost idik. O zaman miss Steynin sürdüyü köhnə “T” modelli “Fordu” işə düşmürdü və qarajda işləyən cəbhədən dönmüş gənc çilingər onu təmir edə bilməmişdir, ola bilsin ki, onun “Fordunu” növbəsiz təmir etmək istəməmişdir. Nəşə o işə ciddi yanaşmamışdır və miss Steynin sahibkara şikayətindən sonra ona ciddi töhmət verilmişdir. Sahibkar ona: Siz hamınız — fr. *génération perdue!* (itirilmiş nəsilsiniz!) — Budur siz kimsiniz! Və siz hamınız beləsiniz! — miss Steyn dedi. — Müharibədə olan bütün gənclər. Siz — itirilmiş nəsilsiniz.”

— Ernest Heminquey, “Paris, həyat üçün bayramdır”

ERNEST HEMINQUEYİN YARADICILIĞI.

Ernest Miller Heminquey 1899-cu ilin 21 iyulunda Çikaqo yaxınlığındakı Ouk – Park şəhərciyində doğulmuşdur. Onun anası opera müğənnisi, atası isə həkim olmuşdur. Ailədə altı uşağın böyüyü Ernestin təbiətə böyük marağı və həvəsi vardı. Ona görə də o, kiçik yaşlarından təbiətdəki bütün ağacları, gülləri, heyvanları tanıyırdı və adlarını bilirdi. Ernest kiçik yaşlarından sərrast güllə atmağı da öyrənmişdi. Hətta balıq ovuna da marağı böyük idi. O, ovçuluq qabiliyyəti

sayəsində bəzən gün ərzində 400 dovşan, 2 minə yaxın balıq ovlaya bilibdir. O, balıqçılığı özü üçün əyləncə hesab edibdir. Onun fikrincə, “Əgər heyvan öldürmək istəyin yoxdursa, onu yemək haqqın da yoxdur”. Bir dəfə balıq ovu zamanı qarmaqla üzünü yaraladığına görə atası onun yarasını tikməli olur. Həm də bununla bir növ Ernesti ağrıya, əzaba dözməyə hazırlayır. Belə ki, balaca Ernestin üzünü qarmaq yaraladığı üçün ağlayır. Atası isə onun üstünə qışqırır ki, ağlama. Ernest isə deyir ki, üzünün yarası onu ağrıdır. Atası deyir:

- Nə olsun ki, ağrıdır, sən ağlama.

- Bəs nə edim?

- Fit çal, oğlum. Ağrıdan göz yaşlarını saxlaya bilməyəndə fit çalmağa başla və ağrı yox olacaq, başa düşdün?

Bu sözlər Ernestin yaddaşına ömürlük həkk olunur. Onun düşüncəsində və yaddaşında həmişə belə qalır: kişilər ağlamırlar, kişilər yalnız məyus olurlar.

Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatçısı Amerika ədəbiyyatının şöhrətini bütün dünyaya yayan **Ernest Heminqvey** “Qadınlarsız kişilər” (1927), “Əlvida, silah” (1929), “Kilimancaro qarları” (1938), “Əcəl zəngi” (1940), “Qoca və dəniz” (1952), “Afrikanın yaşıl təpələri”, “Fırtınadan sonra”, “Qorxulu yay fəslı”, “Məğlubedilməz”, “Qatillər”, “Frensis Makomberin uzun sürməyən xoşbəxtliyi” və s. əsərlərinə görə dünya ədəbiyyatında əbədi yaşayır. Ernest Heminqveyin həyatı və yaradıcılığı dəfələrlə yüksəliş və tənəzzül dövrünü yaşayıbdır. Məsələn, onun həyatında dəfələrlə təhlükə, ölümlə üzləşməsi, könüllü olaraq Birinci Dünya müharibəsinə yollanması, Amerika Qırmızı Xaçının sürücüsü kimi hərbi əməliyyatlarda iştirak etməsi, ayağından yaralanması, igidliyinə görə İtaliyanın iki hərbi medalı ilə təltif olması, müharibə ilə bağlı bir sıra hadisələri, personajları öz gözü ilə görüb yazdığı əsərlərə gətirməsi bir daha təsdiq edir ki, o, təhlükəli, ziddiyyətli bir həyat yaşamışdır. Onun həyat tərzindəki qəribəliklər, qeyri-adiliklər yaradıcılığında da görünür, müşahidə olunur. 1929-cu ildə yazdığı “Əlvida, silah” romanında gözü ilə gördüyü hadisələri, müşahidə etdiyi hadisələri yazmışdır. Bu, onun ən yaxşı əsəri kimi ədəbi yaradıcılığının yüksəlişini, yüksəliş mərhələsini təşkil edir. Ancaq bu əsərdən sonra onun yaradıcılığında tənəzzül dövrü başlamışdır. 1930-cu illərdə onun yaradıcılığı tənəzzül dövrünü yaşayan yaradıcılıq kimi xarakterizə olunur. Ernest Heminqveyin yaradıcılığında belə yüksəliş və tənəzzül mərhələləri dəfələrlə olmuşdur. Ernest Heminqvey “Əcəl zəngi” romanını Con Donnun bu sözləri ilə başlayır: **“Dünyada elə bir insan yoxdur ki, Ada kimi tək-tənha dayanıb dursun: hər insan Qitənin bir hissəsi, Qurunun bir parçasıdır; Dalğalar sahildəki qayanı yuyub aparsa – Avropa bir qaya qədərində kiçilər, Tufan sənin, ya dostunun evini yerlə yeksan eləsə - dünya bir ev azalar; eləcə də hər insanın ölümü mənim ömrümü gödəldir, çünki mən bəşəriyyətin ayrılmaz bir parçasıyam və elə ona görə də kilsə zənginin**

harayını eşidəndə heç vaxt soruşma ki, kimdir dünyadan köçən; sən sən dünyadan köçən". Ernest Heminqueyın "Əcəl zəngi" əsəri XVII əsr ingilis şairi Con Donun yuxarıda qeyd olunan şeiri ilə başlayır, daha doğrusu, həmin şeir roman üçün epigraf seçilir. Ernest Heminquey "Əcəl zəngi" romanında "Məğlubiyyətə uğramış məğlubedilməz insan" obrazının – Robert Cordanın simasında həm də öz qələmini süngüyə çevirmişdir. O, qələmini faşizmə qarşı süngüyə çevirmişdi. Ona görə də ustalıqla qeyd edirdi: **"Yalnız bir siyasi sistem var ki, heç vaxt yaxşı yazıçı yetirə bilməz, bu – faşizmdir. Faşizm – yalan deməkdir, buna görə də o, əbədi qısırlığa məhkumdur. Keçmişə gömüləndən sonra onun qanlı qəlblər tarixindən başqa, heç bir tarixi olmayacaqdır"** Ernest Heminquey insanı məğlubedilməz sayır. Hətta "Qoca və dəniz" povestindəki qoca balıqçı Santyaqonun simasında, onun həyat eşqini qoruyub saxlayan simasında "İnsan övladı məğlubiyyət üçün yaranmayıb; insanı məhv etmək olar, lakin onu məğlub etmək mümkünsüzdür" qənaətinə gəlir. Ernest Heminquey "Qoca və dəniz" əsəri barədə jurnalistlərə qısaca olaraq bunu söyləmişdir: **"Mən əsl qocanı və əsl uşağı, əsl dənizi, əsl balığı və əsl akulaları göstərmək, onların necə olduğunu vermək istəmişəm. Hərgah bunu kifayət qədər yaxşı və düzgün göstərməyə nail olmuşamsa, onda onları müxtəlif cür yozmaq da mümkündür"**. Heminqueyın "Qoca və dəniz" povestindəki qoca: **"Görəsən o niyə birdən-birə suyun üzünə çıxdı? – qoca özündən soruşdu, - yəqin, necə nəhəng olduğunu mənə göstərmək istəyirdi. Çox yaxşı, gördüm, niyyətini də başa düşdüm. İndi növbə mənindir, gərək mən də necəliyimi ona göstərəm. Görəsən, qıc olan əlimi görsəydi, neylərdi? Kaş o, mənim barəmdə əslində olduğundan daha yaxşı düşünəydi, mən də onun arzuladığı kimi olmağa çalışardım. Elə mən özüm də belə bir nəhəng balıq olmaq istərdim: bir şərtlə ki, məndəki iradə, ayıqlıq, zəka da özümdə qalaydı, balıqdakı güc də məndə olaydı"**. Ernest Heminquey həm də dahiyənə hekayələr müəllifidir. Onun "Kilimancaro qarları", "Frensis Makomberin uzun sürməyən xoşbəxtliyi", "Təmiz, işıqlı yerdə", "Fırtınadan sonra", "Hindu qəsəbəsi", "Qoca kişi körpüdə" hekayələri ədəbi-bədii dəyərləri baxımından çox orijinaldır. Ernest Heminqueyın "Fiesta" ("Günəş doğur") romanı "itirilmiş nəsil" adlandırılanlardan bəhs edir. Romanın Birinci Dünya Müharibəsində fiziki və mənəvi işgəncələrə məruz qalan qəhrəmanları acı xatirələrdən uzaqlaşmağa çalışırlar. Onların hər biri bədbəxtdir: həyatda dayaq axtarırlar, amma tapa bilmirlər. Onların təlaş, yeni təcrübələrə susuzluğu və səmimi ünsiyyətə olan açlığı buradan qaynaqlanır. Onlar fədakardırlar, sevgi və dostluğun, fiesta və təbiətlə ünsiyyətin bəxş etdiyi nadir dəqiqələrdə özlərini yenidən dünyaya gəlmiş kimi hiss etməyi bacarırlar. Ernest Heminqueyın "Kilimancaro qarları" əsərində Harri obrazı, onun aqibəti bir növ Heminqueyın öz aqibətidir. Ona görə də ömrünün son illərini ruh düşkünlüyü ilə yaşayan Heminquey barədə bəzən deyilir ki, onun aqibəti yaratdığı Harri obrazının aqibətidir.

“Kilimancaro qarları” hekayətində deyilir: **“...Orada, irəlidə o, göz önünə pərdə çəkib bütün dünyanı görünməz edən, günəşin şəfəqləri altında bəyazlığı göz deşən ağlasığmaz dərəcədə parlaq, başı göylərə qalxıb dirənmiş kvadrat şəkilli nəhəng Kilimancaro zirvəsini gördü. Onda başa düşdü ki, bu yer elə onun üz tutub getdiyi həmin yerdir...”** Harrinin də, Heminqueyin də üz tutub getdiyi yer elə həmin yerdir. Ernest Heminquey bir neçə dəfə intihar etmək istəmişdir. Verdiyi müsahibələrin birində deyirdi: “Əsl kişi yataqda ölə bilməz. O ya həlak olmalıdır, ya da güllə ilə alnına atəş açmalıdır”. 1961-ci ilin iki iyulunda o, ov silahı ilə öz alnına atəş açır. Bununla da həyatla vidalaşır.

A.SENT EKZÜPERİNİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞI

O, 1900-cü il, iyun ayının 29-da Fransanın Lion şəhərində zadəgan ailəsində anadan olmuşdur. Ailənin üçüncü uşağı idi. Özündən qeyri daha 4 bacı və qardaşı vardı. Həyat balaca Antuanı anadan olandan sınağa çəkməyə başlamışdı. 4 yaşında atası vəfat etdi və bundan sonra ömrünün sonuna kimi atasının üzünü xatırlaya bilmədi. Balaca Antuanın tərbiyəsi ilə anası Mari de Fonkolomb məşğul olurdu. Amma o sanki yer üçün deyil, göylər üçün doğulmuşdu. Səmaya ilk uçuşu da 12 yaşında - 1912-ci ildə baş verdi. Həmin dövrdə ailənin dostu hesab edilən məşhur təyyarəçi Qabriel Vroblevski Antuanı yanında oturaraq, idarə etdiyi təyyarəsini səmaya qaldırdı. Bu, qeyri-adi bir mənzərə idi və gördüklərindən heyrətə düşən Antuan ömrünün sonuna kimi özündə sirli bir təsir bağışlayan mənzərəni unuda bilmədi. Səmadan yer yamyaşıl bir adanı xatırladırdı və bu ada onun sonrakı bədii yaradıcılığı üçün bir ilham qaynağı oldu. Antuanın həyatında dönüş 1921-ci ildə baş verdi. Həmin il o, hərbi borcunu yerinə yetirmək məqsədi ilə orduya çağırıldı. Antuanı Strasburqdakı İkinci qırıcı aviasiya polkuna göndərdilər. Əvvəlcə, o təmir işlərinə cəlb edildi. Ancaq bir müddət sonra Antuan imtahan verərək, mülki təyyarəçi diplomu aldı. Onu mülki təyyarədə işləmək üçün həmin dövrdə Fransanın müstəmləkəsi olan Mərakeşə göndərdilər. Amma ona hələ təyyarəni təkbaşına idarə etməyi tapşıra bilmirdilər. Ona görə də Antuan təhsilini tamamlamaq və biliyini daha da təkmilləşdirmək məqsədi ilə İstr şəhərindəki hərbi təyyarəçilər kursunda təhsil aldı. 1923-cü ildə Antuan təyyarəni idarə edərkən qəzaya uğrayır və kəllə-beyin travması alır. Beləliklə, hərbi xidmətə yararlı olmaması səbəbindən Antuanı ordudan tərxis edirlər. Ordudan tərxis olunandan sonra nə edəcəyini bilməyən Antuan, əvvəlcə, bədii yaradıcılıqla məşğul olur, amma ilk vaxtlarda bu sahədə uğur əldə edə bilmir. Ona görə də avtomobil satışı ilə məşğul olur və bunun ardınca bir müddət kitab mağazasında satıcı işləyir. 1926-cı ildə, nəhayət ki, pilot kimi işə düzələ bilir. Antuanın əsas vəzifəsi mülki təyyarədə Afrikanın şimal sahillərindəki yaşayış məntəqələrinə poçt-rabitə uçuşları etmək idi. 1934-cü il, avqust ayının sonlarında Hitler Almaniyası Polşaya hücum

edir. Polşa ilə qarşılıqlı hərbi yardım haqqında anlaşması olan Fransa sentyabr ayının 1-də Almaniyaya müharibə elan etməyə məcbur olur. Sentyabrın 4-də isə Sent-Ekzüperi könüllü şəkildə cəbhəyə gedir. 1940-ci ilin may-iyun aylarında Almaniya Fransanı işğal etdi. Bundan sonra bir müddət ölkədə qeyri-leqal şəkildə yaşayan Ekzüperi çətinliklə də olsa işğal olunmamış ərazidə yaşayan bacısının yanına gedə bildi. Amma Fransanın işğal altında olması onu çox sıxırdı və o, faşizmə qarşı mübarizə üçün yollar axtarırdı. Ona görə də faşistlərin əlaltısı olan rejimin nəzarəti altındakı ərazidə uzun müddət yaşaya bilmədi və çıxış yolunu ABŞ-a mühacirət etməkdə gördü. Bir müddət Nyu-Yorkda yaşadı və burada o, özünə ümumdünya şöhrəti qazandıran “Kiçik şahzadə” əsərini yazdı. Lakin Ekzüperi yenidən vətənə qayıtmaq və almanlara qarşı döyüslərdə iştirak etmək istəyirdi. Bu məqsədlə də 1943-cü ildə Fransaya qayıdaraq, hərbi təyyarənin sükani arxasında oturdu. Bu dəfə Ekzüperiyə həmin dövrdə böyük sürətə malik olan qırıcı “Laytninq P-38” təyyarəsini idarə etməyi tapşırılmışdılar: “Mənim yaşımda hərbi təyyarəni idarə etmək və özündən 6-10 yaş cavan pilotlarla hərbi qayda-qanunlara uyğun şəkildə yaşamaq heç də asan deyil. Ancaq mən son gücümü belə sərf edərək onlarla (gənclərlə) ayaqlaşmağa çalışıram. Arzu edirəm ki, gücüm tükənənə qədər bu murdar müharibə başa çatsın. Bundan sonra nə edəcəyimi çox yaxşı bilirəm” (**Jan Pelisyeyə məktubundan, 9-10 iyul 1944**). 1944-cü ilin 31 iyulunda Ekzüperi Korsika adasındakı Borqo hərbi hava limanından idarə etdiyi təyyarə ilə havaya qalxdı. Ona düşmən əraziləri üzərində kəşfiyyat aparmaq tapşırılmışdı. Necə deyərlər, tapşırıq olduqca riskli idi. Hərbi təyyarəçilərin dili ilə desək düşmənlə hava döyüsləri ilə müqayisədə kəşfiyyat uçuşlarında sağ qalmaq ehtimalı olduqca az hesab edilirdi. Çünki hər an kəşfiyyat təyyarəsini yerdən vurulmaq təhlükəsi gözləyirdi. Bu uçuş onu əbədiyyətə aparan və müəmmalı ölümü ətrafında çoxlu sayda mif və rəvayətlərin yaranmasına səbəb olacaq sonuncu uçuş oldu. Ekzüperi bu uçuşdan bir daha geri qayıtmadı. Onun təyyarəsinin vurulması, qəzaya uğraması və ya özünün düşmən əlinə keçməsi barədə isə uzun illər hər hansı bir məlumat əldə etmək mümkün olmadı. Ekzüperinin hansı şəraitdə həlak olması ilə bağlı axtarışlar uzun müddət bir nəticə vermədi. Buna baxmayaraq, müharibədən sonrakı illərdə Fransa hökuməti Ekzüperinin müəmmalı şəkildə həlak olması ilə bağlı məsələni araşdırdı. Bu məqsədlə faşist Almaniyasının və onun müttəfiqi İtaliyanın hərbi hava arxivləri yoxlanıldı. Lakin ən gizli arxivlərdən belə, Ekzüperinin təyyarəsinin vurulması və ya onun əsir alınması barədə hər hansı bir məlumat tapmaq mümkün olmadı. Artıq Ekzüperi ilə bağlı əsl həqiqətin üzə çıxarılmasının mümkün olmayacağını görən Fransa hökuməti sonda axtarışları dayandırmağa məcbur oldu.

Ekzüperinin müəmmalı şəkildə ölməsindən 54 il sonra, 1998-ci ildə gözlənilməz bir hadisə baş verdi. Sentyabr ayının 26-sında yağış yağır və tez-tez şimşək çaxırdı. Buna baxmayaraq, “Horizonta” adlı balıqçı gəmisinin sahibi Jan Klod Byanko Marsel və Kassis buxtaları arasında balıq ovunu davam etdirirdi. Sonuncu toru

çəkərək balıqları göyertəyə tökən və artıq getməyə hazırlaşan Byankonun gözlənilmədən diqqətini parıldayan bir əşya cəlb etdi. Əvvəlcə, buna fikir vermək istəmədi və parıldayan əşyanı təsadüfən tora düşən bir metal parçası hesab etdi. Ancaq bir qədər gedəndən sonra özü də bilmədən geri qayıdaraq parıldayan əşyanı əlinə götürdü. Bu, pas atan köhnə gümüş qolbaq idi. Ehtiyatla qolbağın üzərindəki pası təmizlədi. Qolbağın üzərində əvvəlcə “Antuan”, sonra isə “Sent-Ekzüperi” sözlərini oxuyanda heyrətdən qışqırdı: “Bu ola bilməz.” Amma qolbağın üzərindəki sözlər açıq-aydın oxunurdu: “Antoine de Sant-Exupery (Consuelo), c/o Reynal and Hitchcock Inc., 4th Ave, N. V City, USA”. Bu tapıntı dərhal beynəlxalq aləmdə böyük əks-sədaya səbəb oldu. Qolbağın saxta olub-olmadığı uzun müddət mütəxəssislər tərəfindən diqqətlə öyrənilirdi. Sonda onun saxta olmadığı, qolbağın həqiqətən də, Sent-Ekzüperiyə aid olması təsdiq edildi. Qeyd edək ki, qolbaqda adı yazılan Konsuelo Sent-Ekzüperinin həyat yoldaşı, Reynal və Xiçkok isə ədibə böyük şöhrət gətirən “Kiçik şahzadə” əsərini çap edən nəşirlər idilər. Ünvan isə adıçəkilən kitabın nəşr edildiyi mətbəenin ünvanı idi.

Qolbaqdan əlavə, balıqçı toruna daha iki alimium parçaları düşmüşdü. Byanko uzun illər Ekzüperinin izlərini dənizdə axtaran “Komeks” kompaniyasının rəhbərinə tapıntı barədə məlumat verdi. Bunun ardınca işə Fransa hökuməti də qarışdı. Tapıntı olan ərazidə 300-500 metr dərinlikdə 100 kvadrat kilometr ərazi diqqətlə axtarıldı. Bu məqsədlə xüsusi sualtı videokameralardan istifadə edilirdi. Lakin yenə də bu axtarışlar bir nəticə vermirdi. Digər tərəfdən də, yazıçının yaxın qohumu Frederik d'Aqe Ekzüperi müraciət edərək, bu axtarışların dayandırılmasını istəmişdi: “Bu qolbaq Antuana 1943-cü ildə hədiyyə edilib. Ancaq biz istəmirik ki, qəzaya uğrayan təyyarəni axtararaq onun ruhunu yenidən narahat edəsiniz. Vaxtilə Antuanın anası Mari də oğlunun ruhunu sakit buraxmağı və axtarışların dayandırılmasını istəmişdi”. Buna baxmayaraq, axtarışlar bir müddət də davam etdirildi. Ancaq yenə də izə düşmək və ədibin idarə etdiyi təyyarənin qalıqlarını tapmaq mümkün olmadı. Ona görə də axtarışlar yenidən dayandırıldı. 2000-ci ilin may ayında dalgıç Luk Banrel gözlənilmədən 70 metr dərinlikdə təyyarə qalıqlarına rast gəldi. O, dərhal bu barədə Fransa hökumətinə xəbər verdi. Təyyarənin qalıqları olan ərazi xüsusi nəzarətə alındı və orada balıq ovu, həmçinin hansısa axtarışlar qadağan edildi. 2003-cü ildə, nəhayət ki, tapıntı bölgəsində axtarışlara başlanıldı. Mütəxəssislər Banrelin dediyi yerdən dənizin dibindən təyyarənin qalıqlarını qaldırdılar. Bu, 2737-L nömrəli təyyarənin kabinəsinin bir hissəsi idi. Dərhal hərbi arxivə müraciət edildi. Məlum oldu ki, o, Ekzüperinin idarə etdiyi təyyarənin bir hissəsidir. Təyyarənin digər qalıqları da aşkar edildi. Ancaq onların heç birində mərmə dəşikləri yox idi. Üstəlik, faşist Almaniyasının düşmən hərbi təyyarələrinin vurulmasını qeydə alan və bu barədə şəxsən Hitlerə məlumat verilməsi üçün nəzərdə tutulan gizli jurnalda da Ekzüperinin təyyarəsinin vurulması barədə hər hansı bir məlumat yox idi. Ona görə də ekspertlər təyyarənin texniki nasazlıq və ya Ekzüperinin özünə qəsd etməsi nəticəsində qəzaya uğradığı

ehtimalını irəli sürdülər. Amma yenə də hadisənin əslində necə baş verdiyini tam dəqiqləşdirmək mümkün olmayıb. 2008-ci ilin mart ayında isə 1944-cü ildə Korsika yaxınlığında nəzarət uçuşlarını həyata keçirən alman təyyarəçi, 88 yaşlı Horst Rippert bəyan etdi ki, Ekzüperinin təyyarəsini o vurub, ancaq pilotun məşhur yazıçı olduğunu bilməyib. Lakin buna da inanmaq üçün əldə sübut yoxdur. Necə deyərlər, Ekzüperinin hansı şəraitdə yoxa çıxması bu gün də müəmma olaraq qalmaqdadır. Ədibin sağlığında ikən yazdığı əsərləri isə bu gün də dünyada ən çox oxunan əsərlər sırasındadır. Buna səbəb onun əsərlərində insana və onu əhatə edən ətraf mühitə olan sonsuz sevgi və məhəbbətin təbliğ edilməsidir. Təsadüfi deyil ki, məşhur yazıçı və təyyarəçi əsərlərinin birində yazır: “Dünyanı ancaq ləyaqət xilas edə bilər, dünyanın ləyaqəti və xilas yolu isə ancaq rəhmli, mərhəmətli olmaqda, yaradılmışların hamısına məhəbbətdə və insanların daxili dünyalarına hörmət edilməsindədir”.

STEFAN SVEYQİN YARADICILIĞI

Stefan Sveyq (1881—1942) — alman romançı, bioqrafiya yazarı, araşdırmaçı və publisist. 1881-ci ildə Vyanada doğulub, atası yəhudi əsilli varlı bir fabrikant olub. Yazıçının uşaqlığı və gəncliyi haqqında o qədər də çox məlumat yoxdur: özü bu haqda hər zaman çox xəsisliklə danışır. 1900-cü ildə gimnaziyanı bitirdikdən sonra Sveyq Vyana universitetinə daxil olub. Artıq tələbəlik illərində öz vəsaiti hesabına “Gümüş Simlər” (Silberne Saiten) adlı ilk şeirlər kitabını dərc etdirib. Vyana Universitetində elmi dərəcəsini tamamladıqdan sonra Londona, Parisə (1905) yollanıb, daha sonra İtaliyanı və İspaniyanı (1906), Hindistanı, ABŞ-ı, Kubanı, Panamanı (1912) səyahət edib. Birinci Dünya savaşının son illərində (1917-1918) İsveçrədə, 1919-1934-cü illərdə Salzburqda yaşayıb. Savaş əleyhinə kəskin çıxışlar edib. Nasistlər hakimiyyətə gələndən sonra Salzburqu tərk etmək məcburiyyətində qalıb. 1938-ci ildə İlgiltərəyə, 1939-da isə Nyu-Yorka gedib, bir neçə ay sonra da Braziliyaya yollanıb. Yaradıcılığının ilk illərində Verlendən, Bodlərdən və Emil Verxarndan etdiyi tərcümələrlə tanınıb. Çox sayda esse, hekayə, romanlarla yanaşı, çox böyük ustalıqla qələmə aldığı bioqrafik oçerkləriylə də şöhrət qazanıb. Psixologiyaya və Freyd təliminə böyük marağı Sveyqin əsərlərində insan xarakterlərinin dərinindən analiz edilməsində öz ifadəsini tapır. Özəlliklə də tarixi xarakterlər haqqında yazdığı əsərlər psixoloji dərinlik baxımından diqqəti cəlb edir. Sveyq müharibəyə etiraz edərək və Avropanın içərisində olduğu böhrana dözməyərək 1942-ci ildə Braziliyada arvadıyla birlikdə intihar etmişdir. “Naməlum qadının məktubu”, “Bir qadının iyirmi dörd saati”, “Jozef Fuşe - siyasi xadimin portreti”, “Bəşəriyyətin ulduzlu saatları”, “Dünyanın Dünyası” əsərlərinin müəlifidir. “Yad qadının məktubu” Ştefan Sveyqin ən məşhur novellalarından biridir. Əsərdə məşhur romançı R. tanımadığı, bəlkə də

xatırlamadığı yad bir qadından məktub alır. Məktubu oxuduqca məlum olur ki, bu qadın bütün ömrü boyu yalnız onu sevib. Qadın həyatda R ilə qarşılaşdığı bütün məqamları xırdalığına kimi təsvir edir.

CORC ORUELLIN YARADICILIĞINDA ANTIUTOPIK ROMAN “1984”

Əsl adı Erik Artur Bleyer olan ingilis yazıçısı Corc Oruell 1903-cü il iyunun 25-də Hindistanın Motixari şəhərində doğulub. Atası gömrük işçisi, anası evdar qadın olub. 1904-cü ildə onların ailəsi Londona köçür. Oruell kiçik yaşlarından kitab oxumağa həvəs göstərir, 15 yaşında Londonun elitar məktəblərindən sayılan İton kollecinə daxil olur. Tələbəlik illərindən bədii yaradıcılığa başlayan Oruell ilk hekayələrini kollecin dərgilərində çap etdirsə də, uğur qazanmır. Təhsil haqqını ödəyə bilmədiyindən kolleci yarımçıq qoyaraq Birmaya gəlir və kral polisində direktor köməkçisi işləməyə başlayır. 1936-cı ildə Corc Oruell Eylin Oşonessi adlı qadınla evlənir. Həmin vaxt İspaniyada vətəndaş müharibəsi başlayır. Siyasi baxışlarına görə solçu olan Oruell London qəzetlərinin birinin müxbiri kimi ora yollanır və partizan dəstələrindən birində vuruşmağa başlayır. Döyüslərin birində ağır yaralanan yazıçı hospitalda müalicə alır. Müharibə onun dünyagörüşünə böyük təsir göstərir. Sağaldıqdan sonra o, İspaniya gizli polisi tərəfindən axtarıldığını öyrənir və Londona qayıdır. II Dünya müharibəsi illərində Corc Oruell BBC telekanalında və "Observer" qəzetində işləyir. Oruell 1943-cü ildə özünün məşhur "Heyvanıstan" əsərini yazır. Roman sovet dövlətinin lideri İosif Stalin haqqında idi. Əsər 1945-ci ildə çap olunur və yazıçıya böyük şöhrət qazandırır. Müharibədən sonra o yenidən jurnalistlik fəaliyyəti ilə məşğul olur. Yazıçıya dünya şöhrəti gətirən ikinci əsəri "1984" romanıdır. Əsər XX əsrin məşhur antiutopik əsərlərindən hesab olunur. Roman dünyanın 60-dan çox ölkəsinin dilinə tərcümə olunub. Əsərin çapından bir müddət sonra, 1950-ci ildə vərəm xəstəliyindən əziyyət çəkən Corc Oruell vəfat edir. UNESCO-nun qərarı ilə 1984-cü il yazıçının xatirəsinə ehtiram olaraq "Corc Oruell ili" elan edilmişdir. 1984 (ing. Nineteen Eighty-Four) — Corc Oruellin 1948-ci ildə yazılmış, 1949-cu ildə isə çap olunmuş romanıdır. Yevgeni Zamyatinin "Biz", Oldos Hakslinin "Möcüzəli yeni dünya" və Rey Bredberinin "451° farenheynt" əsərləri ilə bərabər antiutopiya janrında yazılmış ən məşhur ədəbi əsərlərdən biri sayılır. 2009-cu ildə "The Times" qəzeti "1984"-ü son 60 il ərzində yaradılmış 60 ən yaxşı kitab siyahısına daxil etmiş, "Newsweek" jurnalı isə romanı bəşəriyyət tarixində ikinci ən yaxşı kitab adlandırmışdır. Romanın adı və terminologiyası geniş yayılmışdır və kitabdakı situasiya totalitar rejimləri təsvir etmək üçün istifadə olunur. Əsər dəfələrlə sosialist ölkələrində qadağan olunmuş, qərb ölkələrinin solçuları tərəfindən tənqid obyektinə çevrilmişdir.

Romanda:

Uinston Smit - baş qəhrəman, 39 yaşı var. Gənc yaşlarından bəri Həqiqət Nazirliyinin Sənədləşmə Bölməsində çalışır. Vəzifəsi sənədlərə dəyişiklik etməklə partiya təbliğatına zidd olan faktları gizlətməkdir. Partiyanın ideyalarına sadıq olduğunu nümayiş etdirsə də, əslində onlara nifrət edir.

Culiya - baş qəhrəmana aşıq olan qadın, 26 yaşı var. Həqiqət Nazirliyinin Ədəbiyyat Bölməsində çalışır. Özünü partiyanın tərəfdaşı kimi qələmə versə də, partiya qanunlarını tez-tez pozur.

O'Brayen - Daxili Partiyanın yüksək vəzifəli üzvü. Uinston O'Brayenin inqilabçı olduğunu düşündüyü halda o, əslində Fikir Polisinin əməkdaşdır.

Mister Çarrinqton - antikvariat dükənində satıcı, Fikir Polisinin agenti. Uinston və Culiyaya otaq icarəyə verir, sonradan onların həbsinə rəhbərlik edir.

Saym - Uinstonun savadlı iş yoldaşı, Uinstonun ən çox rəğbət bəslədiyi qəhrəmanlardandır. İxtisasca filoloqdur, Yenidil lüğətinin yaradılmasında iştirak edir. Sonradan Fikir Polisi tərəfindən həbs olunur.

Parsons - Uinstonun qonşusu və iş yoldaşı. Uinstonda və Saymda böyük antipatiya doğurur. İdeal partiya üzvüdür: zəhmətkeşdir, müzakirə etməyə meyl göstərmir, partiyanın öyrətdiyi hər şeyə tərəddüd etmədən inanır. Çox axmaqdır. Sonradan qızının verdiyi məlumat əsasında Fikir Polisi tərəfindən həbs olunur.

Amplfort - Uinstonun iş yoldaşı, Həqiqət Nazirliyinin əməkdaşı. Şairdir, "kanonik mətnlər" (klassik şeyriyyət əsərlərinin ingilis dilindən Nyuspikə tərcüməsi) üzrə ən yaxşı mütəxəssislərdən sayılır. Romanın üçüncü hissəsində Uinstonla eyni kameraya düşür, sonradan "101-ci otaqda" yoxa çıxır.

Martin - O'Brayenin qulluqçusu.

CON STEYNBKİN YARADICILIĞI

Con Steynbek (27 fevral 1902 – 20 dekabr 1968) — Amerika yazıçısı, XX əsr Amerika ədəbiyyatının ən məşhur və sevilən yazıçılarından biri. 1962-ci ildə "Həyəcanlarımızın qışı" (1961) və "Çarli ilə səyahət" (1962) adlı əsərlərinə görə ədəbiyyatda Nobel mükafatına layiq görülmüşdür. Con Steynbek bu ali mükafata layiq görülmüş altıncı Amerika yazıçısıdır. XX əsr Amerika ədəbi mühitini ən çox məşğul edən "Amerika həyat təzi" və "Orta amerikalı" konsepsiyaları Con Steynbekin əsərlərindəki əsas xəttidir. Siyasət, Bank – pul, kəndli-fermer münasibətləri, miqrasiya, etnik diversifikasiyadan yaranan sosial problemlər onun əsərlərində öz bədii təsvirini tapmışdır. Steynbekin ilk kamil əsəri olan "Lacivərd örüş" kitabında bəhs olunan kiçik Salinas şəhəri Folknerin əsərlərindəki xəyali

Yoknapatafa dairəsinə bənzər mistik rol oynamışdır. Steynbekdə Salinas Folkner yaradıcılığında onun doğma Oksford şəhərində Misisippi boyunca uzanan Lafayet qədər əhəmiyyətli təsirə malikdir. Qarşılıqlı əlaqədə olan hekayələr toplusu "Lacivərd örüş" kitabında sakit Kaliforniya vadisində yaşayan ailələrin iztirabla dolu sirrli həyatları və bədbəxt taleləri təsvir olunmuşdur. Romantizmin qüdrəti və yüksək bədii-təsvir imkanları sayəsində C. Steynbek Salinas – Kaliforniya timsalında bütün Amerikanı, bu mühitin tərkibi kimi isə «orta amerikalı»ları, Amerika cəmiyyətini konkretləşdirmiş və böyük ustalıqla tarixi qanunauyğunluqların xalq həyatına daxil olması prosesini bu adamların yaşayışında və mənəviyyatında göstərə bilmişdir. Vaxtilə Nyu-Yorka köçərək orada qəzetçiliklə məşğul olan Con Steynbek bir müddət sonra yenidən Kaliforniyaya qayıdaraq ədəbi fəaliyyətlə məşğul olmağa başlayır. Erkən yaradıcılıq dövrünə aid əsərlərində əsasən mistisizmə, naturalizmə meyl etsə də sonradan sərt realizmə körpü salaraq Amerika və dünya ədəbiyyatına çox qiymətli əsərlər töhfə vermişdir. Yazıçı Con Steynbek sosial-psixoloji romanlar ustası kimi zəngin ədəbi irs miras qoymuşdur.

On altı roman, altı povest və bir sıra hekayələr toplusu daxil olmaqla ümumilikdə iyirmi beş kitabın müəllifi olmuşdur. "Siçanlar və insanlar haqqında" (1937) və "Qəzəb salxımı" (1939) əsərləri Pulitzer mükafatına layiq görülmüşdür.

"Konserv sırası" (1945), "Mirvari" (1947) və "Cənnətdən Şərqə doğru" (1952) daxil olmaqla Con Steynbekin on yeddi əsəri əsasında Hollivud filmləri çəkilmişdir. Yazıçı Con Steynbek Hollivud yazıçısı kimi də şöhrət qazana bilmişdir. "1944-cü ilin ən yaxşı əsəri" nominasiyasında Con Steynbek Akademik mükafata layiq görülmüşdür.

Con Steynbek XX əsrin birinci yarısında Amerikada baş vermiş real tarixi hadisələri və sosial şəraiti əsərlərində tənqid və təsvirə gətirmişdir. Amerikanın bəzi ştatlarında; Oklahoma, Nyu-Meksika, Kanzasda baş vermiş təbii fəlakət, "Böyük quraqlıq" və "Böyük depressia" dövrü yaşanmışdır. Bu şatlardan Amerikanın müxtəlif yerlərinə, o cümlədən yazıçı Con Steynbekin yaşadığı Kaliforniyaya köç edən insanların; ailələrin və miqrant fəhlələrin taleyi Con Steynbek əsərlərində əsas mövzu predmetinə çevrilmişdir.

1939-cu ildə «Qəzəb Salxımı» romanı çap olunması ABŞ-da böyük rezonans doğurmuşdur. Con Steynbekin «Qəzəb Salxımı» əsəri Amerikada kənd təsərrüfatı sahəsində islahatların aparılması zərurətini ortaya qoyaraq çoxlarını bu barədə düşünməyə vadar etmişdir.

Con Steynbek 1968-ci ildə Nyu-Yorkda ürək tutmasından vəfat edir və Salinasa gətirilərək orada dəfn olunur.

SOMERSET MOYEMİN YARADICILIĞI

Uilyam Somerset Moyem 1874-cü il yanvarın 25-də Parisdə anadan olub. Bu zaman onun atası Fransada Böyük Britaniya səfirliyində hüquqşünas işləyirdi. Buna görə də valideynləri Uilyamın doğuş mərasimini səfirliyin ərazisində həyata keçirirlər. Məhz buna görə də yazıçının Böyük Britaniya ərazisində anadan olduğu iddia edilir. Moyem uşaqlıqda fransızca danışmış, ingilis dilini yalnız 11 yaşından sonra öyrənib. 1882-ci ilin fevralında anası dünyasını dəyişir, 1884-cü ildə isə atası xərcəng xəstəliyindən ölür. Beləliklə, Moyem hələ erkən yaşlarından yetim qalır və Kent qraflığında yaşayan qohumlarının yanına göndərilir. İngiltərəyə gələn Uilyamın dili topuq vurmağa başlayır və bu şikəstlik ömrünün sonuna kimi onu müşaiyət edir. Beləliklə, Moyem əmisi Henri Moyemin evində tərbiyə alır, Kanterberidəki Kraliça məktəbinə gedir. Sonra Heydelberq Universitetində ədəbiyyat və fəlsəfəni öyrənir. Daha sonra isə London Tibb Məktəbinə daxil olur, bilik və həyat təcrübəsi qazanır. O, 1897-ci ildə ilk romanını yazır (“Lambetli Liza” - Liza of Lambeth,), daha sonra yazdığı “Ledi Frederik” romanı ona şöhrət gətirir. Moyem Birinci Dünya müharibəsi zamanı Britaniya kəşfiyyat idarəsi ilə əməkdaşlıq edir və kəşfiyyatçı kimi Rusiyaya göndərilir. Sonralar Moyem bu barədə bir kitab da yazır. (“Eşəndən, yaxud Britaniya agent”, Ashenden, or the British Agent, 1928). Müharibədən sonra Moyem dramaturq kimi tanınır, onun bir neçə pyesi tamaşaya qoyulur. 1919-cu ildə Moyemi Çinə göndərirlər, daha sonra isə Malayziyada hərbi attaşə kimi işləyir, roman və hekayələri üçün çoxlu material və fakt toplayır. Moyemin “Dövrə” (1921), “Sədaqətli arvad” (1927), “Teatr”, “Şepi”, “İti ülgüclər”, “Ay və Qəpik” və s. əsərləri bir çox dillərə tərcümə olunmuşdur. Yazıçı 1965-ci il dekabrın 15-də Fransanın Nitse şəhərindəki xəstəxanada sətəlcəmdən vəfat edir; lakin fransız qanunlarına görə meyit yarılmalı idi və buna görə də onun cəsədini bir gün sonra evinə, Fransız şəhəri olan Sen Jan Kap Ferradakı villasına aparırlar. Ertəsi gün, ayın 16-da isə ölüm xəbərini yayırlar. Dekabrın 22-də Moyemin nəşi İngiltərədəki Kanterberiyə gətirilir və burada Kraliça məktəbi nəzdindəki Kitabxana divarına hörülür.

MİXAİL ŞOLOXOVUN YARADICILIĞI

Mixail Şoloxov (1905-1984) görkəmli rus yazıçısıdır. Ən məşhur əsəri olan “Sakit Don” roman-epopeyası üzərində M. Şoloxov 1926-1940-cı illərdə işləmişdi. Romanın I-II cildləri 1928, III cildi 1932, IV – sonuncu cildi isə 1940-cı ildə nəşr olunmuşdu. “Sakit Don” romanına görə o, 1965-ci ildə ədəbiyyat sahəsində Nobel mükafatına layiq görülmüşdür. “Sakit Don” Birinci Dünya müharibəsi, rus inqilabı, vətəndaş müharibəsi və kazakların bütün bu tarixi proseslərdə iştirakından bəhs

edirdi. Müəllif yüz minlərlə insanın həmin tarixi kataklizmlərlə üzləşməsini və bu zaman məruz qaldığı ciddi intibahları əsas qəhrəmanı Qriqori Melexovun simasında ümumiləşdirmişdir. Sovet tənqidi əsəri əvvəlcə soyuq qarşılamişdı. Yalnız Maksim Qorkinin və digər tanınmış ziyalıların Mixail Şoloxovu müdafiə etmələri nəticəsində onun adı “xalq düşmənləri”nin siyahısını zənginləşdirməmişdi. Digər böyük əsəri olan iki cildlik “Oyanmış torpaq” romanı üzərində də M. Şoloxov otuz ilə yaxın işləmişdir. Müəllif əsərin birinci cildini 1932, ikinci cildini isə 1959-cu ildə çap etdirmişdi. “Sakit Don” kimi “Oyanmış torpaq” da tənqidin müqaviməti ilə qarşılanmış, yalnız Mərkəzi Komitə romanda kollektivləşmə ilə bağlı fikirləri təqdir edəndən sonra münasibət dəyişmişdi. İkinci Dünya müharibəsi illərində Mixail Şoloxov "Onlar vətən uğrunda döyüşüdürlər" adlı üçüncü roman-trilogiya üzərində işə başlasa da, əsəri tamamlaya bilməmişdi. Yazıçının müharibə dövrü yaradıcılığının daha populyar nümunəsi sovet hərbi əsirləri probleminin ilk dəfə toxunulduğu "İnsanın taleyi" (1956) povesti idi. Mixail Şoloxov "Rusiya tarixi üçün mühüm dövrdə Don kazakları haqqındakı eposun mükəmməlliyinə və bədii təsir gücünə görə" 1965-ci ilin ədəbiyyat Nobelinə sahib olmuşdu. Onun Nobel nominantlığının tarixi isə 1954-cü ildən başlanmışdı. Yazıçı öz Nobel nitqində qarşısında dayanan əsas vəzifənin "əməkçilər, qurucular və qəhrəmanlar yetirən xalqı tərənnüm etmək olduğunu" bildirmişdi. Şoloxov yaradıcılığının ən səciyyəvi cəhəti realizmdir. Həyat həqiqətlərinə sadıq qalmaq, həyatı mürəkkəbliyin və eyni zamanda zənginliyin bədii təhlilini vermək, yalandan uzaq olmaq Şoloxov istedadının tərkib hissəsidir. Şoloxov realizminin daxilində yüksək emosional təsir gücünə malik işıqlı və həzin romantika vardır. Bu romantika onun yaratdığı bədii sürətlərin daxili aləmindədir. Bunun bariz nümunəsi onun qələmindən çıxmış “İnsanın taleyi” povestidir. Mixail Şoloxovun "İnsanın taleyi" povesti müharibə mövzusunda yazılmış ən gözəl əsərlərdən hesab olunur.

ANDREY PLATONOVUN YARADICILIĞI

Andrey Platonov Voronej qəsəbəsində anadan olub. Doğum tarixi haqqında dəqiq məlumat yoxdur. 1906-cı ildə valideynləri balaca Andreyi kilsənin ixtiyarındakı məktəbə tapşıırırlar. Buranı qurtardıqdan sonra o, şəhər məktəbinə göndərilir. Andrey daim çalışqanlıqı, möhkəm yaddaşı ilə irəliyə doğru qəti addımlar atır, lazımlı fənləri dəqiq mənimsəyirdi. Məktəbi bitirdikdən sonra Andrey maşinist köməkçisi olur və ilk dəfə şəkillərini gördüyü mexanizmlə yaxından tanış olur. Daha sonra mexanik kimi işləyən Andreyin texnikaya marağı daha da artır. Yazıçını hələ irəlində başqa işlər gözləyirdi: zavodda işçi, kontor qulluqçusu... Bu işlərin hamısı Andreyi həyatın içinə atıb yoğurur, əzir, bərkidirdi... Böyük yazıçının yolu böyük həyatdan keçirdi...

1917-ci il inqilabi hərəkatın və sosial dəyişikliklərin nəticəsində A. Platonov özündə ruh yüksəkliyi tapdı, yaranan ideyalara səmimi qəlbdən inandı. Texnikaya olan marağı Andreyi ədəbiyyata və tarixə olan həvəsini ortaya çıxmasına mane olmadı. 1918-ci ildə Voronej Universitetinin tarixi-filoloji fakültəsinə daxil olan Platonov orda yalnız bir kurs oxuyur və sənədlərini elektrotexnika fakültəsinə təhvil verir. Aradan iki il keçəndən sonra Andrey dəmir yolunda kursant-elektrik kimi işləyir. Böyük Vətən Müharibəsi başlayanda yazıçını ailəsi ilə birlikdə Ufaya köçürürlər. 1942-ci ilin iyulunda yazıçı "Qırmızı ulduz" qəzetinin savaşı müxbiri kimi cəbhəyə göndərilir. Daha sonra müharibə illəri onun əsərlərində təsvir olunur: "İlahiləşdirilmiş insanlar", "Doğma vətənin sakini" və üç kitab məhz müharibədən bəhs edirdi. Müharibədən sonra, 1946-cı ildə Platonovun məşhur hekayəsi işıq üzünə görünür: "Qayıdış". Hekayə tənqidçilərin kəskin etirazına səbəb olur. Son illərdə vərəm olmağına baxmayaraq, yazıçı yazmağa davam edirdi. "Nuhun gəmisi" onun yazdığı son pyes olaraq yaddaşlarda qalır. Pyesin səhnəyə qoyulması uğrunda dəridən-qabıqdan çıxan Platonov buna müvəffəq olmur. Pyes yalnız yazıçının ölümündən sonra tanınır. Kimlərsə, Platonovu "təbiyləndirmək" istəyirmiş, onun isə bir cümləlik cavabı dövrün ümumi mənzərəsini açıq-aydın göstərir: "Mən təbiyləndirməyin əleyhinə deyiləm, amma bizdə adama başını bədəninə qoparmaqla təbiyə verirlər". Stalin onun haqqında "axmaq, sarsaq, yaramaz" ifadəsini işlətməmişdi. Sovet quruluşunun bütün mənfi cəhətlərini açıb göstərən yazıçı məqsədli şəkildə sovet cəmiyyətindən kənarlaşdırılmışdı, ona qarşı sözün əsl mənasında mənəvi terror həyata keçirilirdi. Bir dəfə hansısa toplantıda Platonov deyib: "Rəhbər hamı ola bilər. Bunun üçün gürcü bıığı becərib alovlu nitqlər söyləmək kifayətdir". Məncə, yazıçının kimi nəzərdə tutduğunu izah etməyə ehtiyac yoxdur. Təbii ki, o, bu sözlərin cəzasını alırdı, cəsarətinin bədalini ödəyirdi. Əsərləri yasaq olunmuşdu, maddi məhrumiyyətlər, mənəvi qadağalar onu mənəgənə kimi sıxırdı. Amma Platonov əqidəsinə, ədəbi vicdanına heç vaxt xəyanət etmədi. Ölənəcən Stalinin bayrağı altından keçmədi. 1935-ci ildə yazıçı "Aleksandr Makedonskinin zabiti" adlı bir roman yazmış. Özü əsərin çap edilib-edilməyəcəyi haqda suala belə cavab verir: "Çap nədi, axı bu əsər istibdadı qarşı yönəlib. O dəqiqə indi bizdə baş verənlərlə müqayisələr aparıb təzədən üzərində işləməyə başlayacaqlar". Amma Platonovun ailəsinə bir qarın çörək pulu tapa bilməməsi haqda şikayəti ürək göynədən bir faktdır. O, deyirmiş ki, "səhərdən axşamacan işləyirəm, amma bununla belə yenə də ailəmə hardan bir qarın çörək pulu tapacağım haqda fikirləşməli oluram". Bu sözləri dünya nəsrinə "Çevenqur", "Can" kimi nəhəng əsərlər bəxş etmiş böyük yazıçı deyirdi. "Çevenqur" romanına Maksim Qorki mənfi rəy verir və əsərin çapı qadağan olunur. Roman 1972-ci ildə Fransada, 1988-ci ildə isə SSRİ-də nəşr olundu. Yazıçının 15 yaşlı oğlu Platonu heç bir əsas olmadan həbs edib 10 il cəza verirlər. Onun oğlunda qulaq xəstəliyi vardı, kəllə sümüyündə iki dəfə əməliyyat aparılmışdı. Oğlunun həbs edilməsi Platonovu sarsıdır. O, məşhur yazıçı M. Şoloxovdan kömək istəyir. Stalinə yazdığı məktubları rəhbərə çatdırmağı ondan

xahiş edir. Oğlunun harda olması haqda yazıçıya heç bir məlumat verilmir. Bu, Platonovun səhhətinə ağır zərbə vurur. Yazıçı oğlunun həbsxanada öldüyünü güman edir. Şoloxov məktubları Stalinə yox, Yejova verirmiş, Yejov isə onları oxumadan zibil qutusuna atırmış. 1943-cü ildə onun oğlu həbsxanada vərəm xəstəliyindən dünyasını dəyişir. O, bu xəstəliyə həbs düşərgəsində yoluxubmuş. A. Platonov oğlunun ölümündən sarsılsa da sınımadı. O, SSRİ XDİK İdarəsinin məxfi işçisiylə söhbətində deyirmiş: “Hamı elə fikirləşir ki, mən kommunistlərə qarşıyam. Yox, mən bizim ölkəni məhvə sürükləyənlərə, ürəyimdə müqəddəs bilib qoruduğum şeyləri tapdalayanlara qarşıyam”. Yazıçı daha sonra qeyd edir ki, mən hələ bundan sonra da yazacağam! “Rus xalqı senzuranın mənim yazdıqlarımdan kəsib çıxardığı, üstündən xətt çəkdiyi, haqqında danışmağa imkan vermədiyi, başı çox əziyyətlər çəkmiş xalqdı”. Bu sözlər də Platonova məxsusdur. O, çox ağır şəraitdə yaşayırdı. Ömrünün son illərində dalandar işləməyə məcbur olan yazıçı deyirdi: “Mən yazıçıyam və son nəfəsimə qədər, istənilən şəraitdə - komada, çardaqda – harda oldu yazacam”. O, Stalinin ölümünü və öz əsərlərinin çapını görmədi və cəmi 52 il yaşadı. 1951-ci ilin yanvarın 5-də dünyadan köçdü. Yazıçı heç nəyə önəm verməyərək həyatını ədəbiyyata qurban verdi. Ölümündən sonra dünyaya yeni bir yazıçı gəldi. Yazıçı Konstantin Paustovski Rusiyanın Ədəbiyyat İnstitutunda müasir ədəbiyyatdan mühazirə oxuyan vaxt tələbələrdən biri əlini qaldırıb bu sualı verir: